

Nr 27.

Ankom till riksdagens kansli den 15 april 1919 kl. $\frac{1}{2}$, 12 f. m.

Utlåtande i anledning av väckt motion om förslag till ändrad lydelse av 3 § i lagen om inskränkning i rätten att erhålla ägostyckning.

Närvarande: Herrar Dahl, von Sneidern*, Ernst Lindblad, Frändén*, Stenström*, von Essen, Söderberg*, Lindström, Johansson i Trollhättan*, Nilsson i Vibberbo, Hage*, Hagman i Stockholm*, Strömberg*, Päckman* och Hedin*.

*Ej närvarande vid utlåtandets justering.

I en inom första kammaren väckt, till lagutskott hänvisad motion, nr 73, vilken behandlats av andra lagutskottet, har herr *von Essen* hemställt, att riksdagen ville för sin del besluta, att 3 § i lagen den 25 juni 1909 om inskränkning i rätten att erhålla ägostyckning måtte erhålla följande ändrade lydelse:

»Hemmanslott, som vid ägostyckningen erhåller inägojord, skall med hänsyn såväl till denna jords omfattning som ock till den myckenhet husbehovsskog och stödskog samt odlings- och mulbetesmark, som tilldelas lotten, varda tjänlig för självständigt jordbruk. Består hemmanslotten huvudsakligen av skogsmark, må, ändå att lotten icke varder tjänlig för jordbruk, dit läggas mindre del av inägojorden, där sådant av särskilda omständigheter påkallas och hemmanets jordbruk icke därigenom märkligen försvagas. Styckas inägojorden till olika hemmanslotter och finnes ej å hemmanet tillräcklig skogs- och betesmark för att bereda samtliga lotter erforderliga anslag i sådan mark, må tilldelningen därefter jämkas.

För egnahemsanläggningar eller industriella anläggningar eller annat dylikt ändamål må hemman styckas annorledes än nu är sagt, där styckning-

en kan ske utan äventyrande av stamhemmanets bestånd eller utveckling till framtida besutenhet.

Till inägojord, varom ovan sägs, räknas ej slåttermyr eller kärräng, som i anseende till läge eller beskaffenhet är av mindre värde.»

Till stöd för sin ifrågavarande hemställan har motionären anfört bland annat följande:

»I det system av lagar, som vänligen sammanfattas under benämningen norrlandslagstiftningen och vars dubbla mål är att bevara och stärka den jordbrukande befolkningens självständighet samt upphjälpa åkerbruket i norra Sverige, intager lagen den 25 juni 1909 angående inskränkning i rätten att erhålla ägostyckning en framstående plats. I dess 3 § stadgas, att hemmanslott, som vid ägostyckningen erhåller inägojord, skall med hänsyn såväl till denna jords omfattning som ock till den myckenhet husbehovsskog, odlings- och mulbetesmark, som tilldelas lotten, vara tjänlig för jordbruk. Detta stadgande är så till vida märkligt, som det avviker från den för lagstiftningen i övrigt ledande principen, att jordbruket i dessa nordliga trakter behöver ett kraftigt stöd i skogen eller s. k. stödsskog. Redan avvitringsförfattningarna föreskrevo, att hemman med svaga jordbruk skulle tilldelas avsevärt stor skogsmark till fyllnad i sina behov, och genom lagen den 4 maj 1906 angående förbud i vissa fall för bolag och förening att förvärva fast egendom har blivit sörjt för att från bönders och enskildes hemman ej får frånskiljas skogsmark för att upplåtas till bolag eller föreningar i sådan omfattning, att icke för hemmanen återstår stödsskog till viss lagbestämd minimiareal för mantalet. Enligt ägostyckningslagen är det däremot endast fråga om att tillförsäkra hemmanen husbehovsskog, och det har överlämnats åt de administrativa myndigheterna att efter vissa mycket allmänna grunder i varje särskilt fall bestämma det skogsanslag, som skall förbehållas såväl bolags som enskildes hemman. Anledningen till denna bristande överensstämmelse mellan förbuds- och ägostyckningslagarna framgår av Norrlandskommitténs redogörelse för syftet med dessa båda lagar. Kommittén uttalar nämligen, att sedan genom förbudslagen rests hinder mot att bondejorden övergår i bolagshand, man av ägostyckningslagen samt av arrende- och vanhävdslagarna kunde förvänta den verkan, att bolagshemmanens inägojordar skulle återföras i bondeklassens ägo. Och för att ytterligare befrämja detta syfte fann sig Kungl. Maj:t vid propositions avgivande föranlåten frångå kommitténs förslag om fastställande av vissa minimiarealer för områdestilldelningen av husbehovsskog.

Men man synes därvid icke hava tänkt på eller befarat, att ägostyck-

ningslagen, som skulle gälla vid delning av även andra än bolagsfastigheter, kunda komma att utnyttjas därhän att ett med varje år ökat antal bondehemman berövades icke blott sin stödskog utan ock sin besutenhet eller den utvecklingsmöjlighet till framtida besutenhet, som en riklig tillgång på odlings- och mulbetesmark medförde för ett hemman med obetydlig inägoareal.

Ser man nu efter huru lagen tillämpats, saknas visserligen ej exempel på från Jämtland, varest egnahemsnämndens yttrande plägar inforas över ansökningarna om tillstånd till ägostyckning, att nämnden någon gång avstyrkt en framställning med den motivering, att fastigheten med hänsyn till jordbrukets svaga beskaffenhet behövde stöd även ur skogen och därför med allenast husbehovsskog omöjligen kunde anses bliva tjänlig för jordbruk. Men myndigheterna tolka lagen annorledes, och få de fortsätta därmed länge nog, skall det till slut icke komma att finnas många bondehemman med det ryggstöd i skogen, som skulle förhindra bondeklassens nedsjunkande i ekonomiskt beroende av andra. Länsstyrelserna hava nog understundom försökt tillgodose jordbrukets både utvecklingskrav och skogsbehov, men deras utslag hava på anförda besvär regelbundet blivit ändrade, och regeringsrättens resolutioner synas därefter hava tillerkänts en prejudicierande betydelse för efterföljande ansökningars prövning. Av den utav landshövdingen Johan Widén år 1913 avlämnade, på uppdrag av chefen för justitiedepartementet verkställda undersökningen angående den norrländska förbudslagen och dess verkningar framgår, att myndigheterna ansett en genomsnittlig areal skogs- och betesmark av 15 hektar vara tillfyllest för meddelande av tillstånd till ägostyckning inom Gävleborgs och Västernorrlands län, medan motsvarande siffra för Jämtlands län uppgått till något över 30 hektar. Vägledande för denna myndigheternas uppfattning har tvivelsutan varit ett av domänstyrelsen i ett besvärsmål angående sökt tillstånd att stycka vissa fastigheter inom Västernorrlands län den 16 november 1907 avgivet underdånigt utlåtande, däri styrelsen som sin mening uttalar, att den areal husbehovsskog, som inom ifrågakomna trakt borde tilldelas en normal jordbrukslägenhet för att densamma skulle vara tjänlig för jordbruk, vore minst 15 hektar god skogsmark eller minst 30 hektar dålig skogsmark, mellan vilka minimala jämkning borde äga rum allt efter skogsmarkens beskaffenhet. Till behovet av betesmark eller av odlingsmark för utvidgande av de i allmänhet allt för små inägoarealerna till de norrländska jordbruken har efter avgivande av detta domänstyrelsens yttrande så gott som ingen hänsyn tagits av myndigheterna.»

Härefter redogör motionären för tre prejudikat i ämnet från regeringsrätten, i avsikt att därmed styrka sin framställning. Därefter fortsätter motionären:

»Exemplen skulle kunna mångfaldigas, men de anförda torde vara nog för att visa, att ägostyckningslagen tillämpas på ett sådant sätt, som står i strid med hela norrlandslagstiftningens anda och mening. Då de stora skogsanslagen i Norrland äro att betrakta som av kronan lämnade understöd till hemmanen för jordbruksnäringens varaktiga befrämjande, förefaller det åtminstone mig uppenbart, att styckningarna icke längre böra få verkställas på ett sådant sätt, att de äventyra hemmanens bestånd. För att bryta den praxis, som redan utbildat sig i detta avseende, synes en lagändring erfordras, som för myndigheterna icke blott framhåller nödvändigheten av att de jordbruk, som för att med ekonomisk fördel kunna bedrivas, behöva stöd i skogen, ej berövas detta, ävensom att hemmanen ej beskäras de utvecklingsmöjligheter, som tillgången på odlingsmark innebär, utan jämnväl förebygger, att bestämmelserna om styckning för egnahemsanläggningar vantolkas på sätt som hitintills skett. Det kunde ifrågasättas, att en föreskrift om stödskog skulle behöva meddelas endast för styckningar å bondejord; men då bolagen nu synas hava i stort sett redan hunnit stycka de fastigheter, vars jordbruk de må hava haft för avsikt att avhända sig, förefaller det onödigt att föreskriva olika villkor för styckning av bolagsjord och bondejord.»

I anledning av denna motion har utskottet i den i 46 § riksdagsordningen föreskrivna ordning begärt yttrande av lantmäteristyrelsen, vilket yttrande finnes såsom bilaga fogat till utskottets utlåtande.

Utskottet.

Motionärens ändringsyrkande avser 3 § i lagen den 25 juni 1909, vilken lag, efter däri genom lag den 19 juni 1917 gjord utvidgning, innehåller bestämmelser om inskränkning i rätten att erhålla ägostyckning av jord inom Värmlands, Gävleborgs, Västernorrlands, Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län. Sagda paragraf är av följande lydelse:

»Hemmanslott, som vid ägostyckningen erhåller inägojord, skall med hänsyn såväl till denna jords omfattning som ock till den myckenhet husbehovsskog, odlings- och mulbetesmark, som tilldelas lotten, varda tjänlig för jordbruk. Består hemmanslott huvudsakligen av skogsmark, må, ändå att lotten icke varder tjänlig för jordbruk, dit läggas mindre del av inägojorden, där sådant av särskilda omständigheter påkallas och hemmanets jordbruk icke därigenom märkligen försvagas. Styckas inägojorden till olika hemmanslotter och finnes ej å hemmanet tillräcklig skogs- och be-

tesmark för att bereda samtliga lotter erforderliga anslag i sådan mark, må tilldelningen därefter jämkas.

För egnahemsanläggningar eller industriella anläggningar eller annat dylikt ändamål må hemman styckas annorledes än nu är sagt.

Till inägojord, varom ovan sägs, räknas ej slättermyr eller kärräng, som i anseende till läge eller beskaffenhet är av mindre värde.»

Såsom framgår av en jämförelse mellan dessa lagbestämmelser och motionärens hemställans påyrkas i densamma ändringar av lagen i följande tre avseenden:

a) Vid prövning, huruvida hemmanslott efter ägostyckning blir tjänlig till jordbruk, skall hänsyn tagas jämväl till behovet av stödskog, varmed torde avses skog till avsalu.

b) Prövningen skall gälla, huruvida lotten blir tjänlig till självständigt jordbruk, därvid med fastighet, tjänlig till självständigt jordbruk, läres menas fastighet av sådan storlek, att den lämpar sig att besättas med särskild åbo samt att jordbruket å densamma kan bereda åbon och hans familj deras huvudsakliga utkomst.

c) I avseende å undantaget från lagens allmänna regler beträffande egnahemsanläggningar, industriella anläggningar eller annat dylikt ändamål skall stadgas den inskränkning, att genom ägostyckningar för sådana ändamål stamhemmanets bestånd eller utveckling till framtida besuttenhet ej får äventyras.

För att innebörden av dessa ändringsyrkanden skall framgå, torde en redogörelse för gällande lagbestämmelsers förhistoria vara erforderlig.

De ursprungliga förslagen till den särskilda norrländska jordlagstiftningen, som avser att lösa en del av de sociala och ekonomiska frågor, som uppkommit därigenom, att äganderätten till bondehemman inom Norrland och Dalarna i stor utsträckning övergått till trävaruindustrien, vilken därigenom velat åt sig trygga tillgången till råvara, hava framlagts av den s. k. norrlandskommittén i dess år 1904 avgivna betänkande. I detta betänkande framhöll kommittén bland annat, att kommittén genom verkställda undersökningar gjort den erfarenheten, att ägostyckning i nämnda landsdelar i stor utsträckning använts på ett sätt, som vore till men för jordbruket, i det ått inägojord styckats, utan att därmed följde erforderlig husbehovsskog, betes- och odlingsmark. Detta hade sin grund däri, att trävarubolagen på många platser vore villiga att avhända sig den för bolagen

Historik.
Norrlands-
kommittén.

ofta mera besvärliga än inbringande inägojorden men visade en avgjord och lätt förklarlig obenägenhet att låta skogsmark medfölja. Samma resultat som genom ägostyckning kunde vinnas även genom inägornas försäljning såsom jordavsöndring, då nämligen inägorna i dessa trakter oftast icke hade större omfattning i förhållande till utmarken, än att de fölle inom den femtedel av hemmanets hela ägovidd, beträffande vilken avsöndringsrätten vore fri.

Denna jorddelningsmetod hade emellertid ansetts äventyra jordbrukets självständighet, i det att inom ifrågavarande landsdelar måste för ett jordbruk, därå ägaren skulle vara någorlunda bärgad, fordras, att denne förutom inägor disponerade å sin fastighet såväl husbehovsskog som även mulbete för sina kreatur och odlingsmark för hemmanets utvidgande och förkovran. För att förekomma, att vid ägostyckningar den egentliga jordbruksjorden splittrades på ett dylikt för jordbruksdriften menligt sätt, samt för att på samma gång vinna, att jorden komme att gagna verkliga jordbruksändamål, föreslog kommittén i första hand en lag, innehållande inskränkningar i rätten till ägostyckning. Detta kommitténs förslag innehöll förbud mot att hemmans inägojord vid ägostyckning lades till olika lotter på sådant sätt, att hemmanets jordbruk därigenom lede väsentlig skada. Därjämte stadgades, att varje hemmanslott, som erhöle inägojord, skulle därutöver tilläggas husbehovsskog, odlingsmark och mulbete på visst i lagförslaget närmare angivet sätt. Kommittén framhöll visserligen, att det från allmän synpunkt vore nyttigast, att skogen bibehölles eller återfördes i bondeståndets ägo i sådan omfattning, att till varje hemman komme att höra skog jämväl till avsalu. I fråga om de åtföljder, som vid ägostyckning skulle tilldelas inägojorden, begränsade kommittén sig dock till det nödvändiga och upptog därför icke stödskog. Kommittén anförde även, att krav på allt för stor skogsareal kunde föranleda å ena sidan till att ett bolag funne fördelaktigast att icke ägostycka sina hemman, och å andra sidan till att fastigheterna bleve för dyra, varigenom man alltså motverkade ett av de mål — ökad kolonisation —, som man velat vinna. Av kommitténs motivering framgår, att kommittén åt begreppet husbehovsskog gav en tämligen vidsträckt omfattning, så att därmed avsågs skog, tillräcklig att förse hemmanet med skogsförnödenheter av alla slag. I fråga om odlingsmarken ansåg kommittén regeln böra vara, att till hemmanslott, som erhöle inägojord, skulle läggas den för odling tjänliga mark, som lämpligen kunde med hemmanslotten förenas.

Beträffande husbehovsskog angåvos i kommittéförslaget vissa minimiarealer medelgod skogsmark, som för olika orter ansågos erforderliga i detta

avseende. I lagförslaget föreskrevs slutligen, att hemman kunde få styckas i annan ordning än förut sagts, om sådant erfordrades för bildande av egna hemssamhällen, industriella anläggningar eller annat dylikt ändamål. I fråga om avsikten med sistnämnda undantag torde böra bemärkas ett uttalande av kommittén, att det å vissa platser kunde vara av vikt att för tillskapande av en mängd smärre jordpossessioner med den större orubblighet, som tillkomme ägostyckningsförfarandet, jämfört med jordavsöndringen, hemman kunde få styckas med den allmänna lagens frihet. Kommittén gjorde ej något förbehåll för det av motionären åsyftade fall, att genom ägostyckningar för ett egna hemssamhälle eller dylikt ändamål ett befintligt självständigt jordbruk skulle komma att splittras.

Kommittén föreslog tillika inskränkningar i rätten till jordavsöndring, i avsikt att förhindra, att genom användande av detta institut de föreslagna reglerna angående ägostyckning bleve kringgådda.

I ändamål att förekomma, att mellantiden, till dess kommitténs förslag kunde leda till definitiv lagstiftning, skulle begagnas till bedrivande av sådana jorddelningar, som man med lagstiftningen ville förebygga, utarbetades inom justitiedepartementet, i överensstämmelse med hemställan från kommittén, förslag angående provisoriska inskränkningar i rätten till ägostyckning. Detta förslag innehöll endast en allmän föreskrift om att de särskilda lotter, som uppkomme genom ägostyckning, skulle vara tjänliga för jordbruk. Undantag från denna fordran gjordes för de fall, då ägostyckningen erfordrades för bildande av egna hem m. m. Som skäl för avvikelse från kommitténs förslag anfördes av departementschefen, att ett förbud mot ägostyckning blott i de fall, då stamhemmanet väsentligen försvagades, vore allt för lätt att kringgå och att, om ändamålet skulle vinnas, det vore nödvändigt att såsom regel upphäva all rätt till ägostyckning men på samma gång hålla en utväg öppen att få ägostyckning till stånd, ifall sådan efter särskild prövning funnes icke stå i strid med de intressen, som det gällde att skydda, eller ock erfordrades för ett ändamål, för vilket jordbruksintresset finge vika. Då detta lagförslag behandlades av högsta domstolen, framhölls där bland annat, att genom det föreslagna undantaget till förmån för egna hem — varmed enligt gällande terminologi kunde avses ej blott bostadslägenheter på landsbygden utan ock smärre jordbruksfastigheter — ägotlotter skulle kunna mot lagens mening bildas med ringa eller ingen skog, och att därför, om syftmålet med den provisoriska lagstiftningen skulle vinnas, det vore omöjligt att däri taga hänsyn till andra egna hem än sådana, där bostaden vore det väsentliga. Det anmärktes vidare, att uttrycket »tjänlig för

*1905 års
ägostyck-
ningslag.*

jordbruk» syntes vilseledande och kunde föranleda en lagtillämpning i strid mot förslaget mening.

Med anledning av dessa högsta domstolens anmärkningar omarbetades förslaget. Enligt det förslag, som därefter förelades 1905 års riksdag, skulle varje inägolott, som komme att erhålla inägor, med hänsyn såväl till dessa ägors omfattning som ock till den myckenhet husbehovsskog, odlings- och mulbetesmark, som bleve lotten tilldelad, vara tjänlig för självständigt jordbruk. Undantag medgavs bland annat för det fall, att ägostyckning erfordrades för bildande av bostadslägenhet. I fråga om den term — självständigt jordbruk — som här införes, må erinras, att densamma återfinnes i första paragrafen av lagen den 25 juni 1909 angående uppsikt å vissa jordbruk i Norrland och Dalarne. Uttrycket hade i berörda utlåtande föreslagits av norrlandskommittén, som därmed avsett en så pass stor fastighet, att den lämpade sig att besättas med särskild åbo samt att jordbruket å densamma kunde bereda åbon och hans familj deras huvudsakliga utkomst.

I anledning av propositionen väcktes inom andra kammaren en motion, däri framhölls bland annat, att norrlandskommitténs mening med undantaget för egnahemssamhällen hade varit, att om styckning behövdes för ett dylikt samhälles behov, den borde tillåtas, oavsett om lägenheterna bleve bostadslägenheter eller egnahemslägenheter av annat slag. Behövdes styckningen ej för ett egnahemssamhälle, borde ej vare sig bostadslägenheter eller ofullkomliga jordbrukslägenheter få anläggas å inägojorden, i vidare mån än kommitténs definitiva förslag medgäve. Tillfälle till åstadkommande av bostadslägenheter och mera ofullkomliga jordbrukslägenheter erbjöde sig i rikligaste mån på all avrösningsjorden, vartill enligt kommitténs förslag skulle komma den femtedel av inägojorden, som kunde få avsöndras. Då propositionen innehölle undantag för bostadslägenheter jämte den allmänna bestämmelsen om att ägolotterna skulle vara tjänliga för *självständigt* jordbruk, avsåges därmed att utesluta sådana egna hem, som utgjorde ett mellanting mellan bostadslägenheter i inskränkt bemärkelse och självständiga jordbruk. Motionärerna ansåge, att, för vinnande av överensstämmelse med vad kommittén åsyftat, »bostadslägenheter» borde utbytas mot »egnahemssamhällen», och att, om denna ändring genomfördes, även skillnaden mellan självständigt och icke självständigt jordbruk kunde uteslutas ur lagen. Bestämmelserna angående »självständigt» jordbruk kunde nämligen även lätt leda till misstolkning av vad som därmed egentligen menades. Norrlandskommittén hade ej avsett att framkomma med någon absolut besuttenhetsbegrepp. Mången gång kunde ju hela in-

ägojorden vara så obetydlig, att tvekan kunde uppstå, om den lämpade sig för »självständigt» jordbruk, och ännu oftare kunde detta bliva händelsen i fråga om de olika delar, vari ett hemman styckades för att fördelas mellan en jordbrukares barn. På de ställen i betänkanudet, där kommittén i övrigt talade om självständigt jordbruk, inbegreps däri, såsom av sammanhanget framginge, varje självständig hemmansdel, varå särskild åbo någon gång funnits, oavsett inägornas storlek.

Lagutskottet, som behandlade propositionen, tillstyrkte utbytande av »bostadslägenheter» mot »egna hemssamhällen» och ändrande av »självständigt jordbruk» till »jordbruk». Till motivering därför åberopades vad motionärerna anført samt framhölls, att Kungl. Maj:t med förslaget velat från det medgivna undantaget utesluta sådana egna hem, som utgjorde ett melanting mellan bostadslägenheter i inskränkt mening och självständiga jordbruk, och att Kungl. Maj:t därför funnit följdriktigt att bestämma, att den styckade lotten skulle vara tjänlig till »självständigt jordbruk». Med övergivande av Kungl. Maj:ts ståndpunkt i fråga om bostadslägenheterna funne utskottet därför skäligen att frångå densamma jämväl i sistberörda avseende. Reservation mot utlåtandet anfördes av herr Trygger jämte fem andra ledamöter av utskottet, vilka utan angiven motivering förklarade, att de ansåge, att lagen i nu berörda avseenden bort erhålla den av Kungl. Maj:t föreslagna formuleringen. Av debatten i första kammaren i frågan framgick, att man ej fäste synnerlig vikt vid uttrycket »självständigt jordbruk», utan att detsamma befintlighet eller obefintlighet ansågs sammanhänga med frågan, om undantaget skulle gälla bostadslägenheter eller egna hemssamhällen. Herr Trygger anförde jämväl, att innebörden av uttrycket »tjänlig för jordbruk» vore oviss, då alla inägor måste anses tjänliga därtill, samt att i det kungl. förslaget med »självständigt jordbruk» torde avsetts visserligen ej den absoluta besuttenhetens begrepp, men att åbon skulle vara företrädesvis jordbrukare och att han skulle erhålla så mycket mark, som erfordrades för att han skulle kunna fylla denna sin uppgift. Första kammaren biföll berörda reservation, andra kammaren däremot utskottets förslag oförändrat i denna punkt. Vid verkställd sammanjämkning frånträdde första kammaren sin uppfattning i nu behandlade avseenden.

Vid 1907 års riksdag framlades förslag till de inskränkningar i rätten till jordavsöndring, som, såsom ovan anförts, borde komplettera förbudet beträffande ägostyckning. I propositionen gjordes intet undantag i fråga om egna hem eller dylikt, men på grund av motionsvis väckt förslag insattes

Bihang till riksdagens protokoll 1919. 9 saml. 2 avd. 18 häft. (Nr 27.) 2

Inskränkningar år 1907 i rätten till jordavsöndring.

på lagutskottets hemställan undantagsbestämmelse i detta avseende, varvid stadgandet så formulerades, att undantaget skulle gälla »egnahemsanläggningar» och icke »egnahemssamhällen», såsom i den provisoriska lagen om inskränkning av rätten till ägostyckning. Det olika ordvalet var enligt utskottets motivering avsiktligt, för att utmärka, att de ändamål, som genom undantaget särskilt borde tillgodoses, vore bildande av egna hem. vare sig det vore fråga om ett helt samhälle eller om en enstaka lägenhet. I en reservation i fråga om utskottets motivering framhöll herr Lindhagen närmare den betydelse, som borde tilläggas ordvalet. Uttrycket »egnahemssamhällen» i den provisoriska ägostyckningslagen vore med avsikt valt för att man ej skulle kringgå lagen genom att kalla varje för ett jordbruk otjänlig utbrytning av inägojord för ett eget hem. Denna bestämmelse hade emellertid lett till olika tolkning. Närmast syftade den provisoriska ägostyckningslagen på hemmanens gamla odaljord, och lagen hade givetvis ej velat lägga hinder i vägen för ett friare förfogande i skäligen fall över enstaka jordlägenheter. På grund härav hade utskottet nu ifråga om avseendring föreslagit ordet »egnahemsanläggning» i stället för »egnahemssamhälle» i den förvisningen, att vederbörande Kungl. Maj:ts befallningshavande däri icke rimligtvis skulle se någon uppfordran att tillåta även jordavsöndringar, vilka uppenbarligen avsåge ett kringgående av lagen.

1909 års
ägostyck-
ningslag.

År 1909 framlades förslag om definitiv lagstiftning i fråga om ägostyckning i Norrland. Propositionen innehöll liknande bestämmelser som 1905 års provisoriska lag. Sin avfattning fick lagförslaget efter anmärkningar från högsta domstolen därom att av lagtexten borde framgå, att vid prövning, huruvida en uppkommande ägolott bleve tjänlig till jordbruk, hänsyn borde tagas jämväl till inägornas utsträckning. Motionsvis framställdes yrkande om att i stället för kravet på ägolotternas tjänlighet för jordbruk borde upptagas norrlandskommitténs bestämmelser om vissa minimimått å de skogsanslag, som skulle tilläggas fastigheterna. Lagutskottet avböjde emellertid detta förslag samt anslöt sig till propositionen och departementschefens däri gjorda uttalande, att systemet med bestämda mått å skogsanslagen lede av den olägenheten, att ägodelningen icke kunde med önskvärd elasticitet lämpas efter vad som i det särskilda fallet kunde vara behövt eller lämpligt, ävensom att det knappast syntes möjligt att, särskilt då fråga vore om skapande av bärkraftiga men billiga småbruk, träffa en genomsnittssiffra för skogstilldelningen, som passade för ett större område utan avseende å skiljaktigheterna inom detsamma och å ena sidan nöjaktigt tillgodosåge virkesbehovet men å andra sidan icke mer

än som vore oundvikligt motverkade inägojords återgång i bondehand. Utskottets uppfattning godkändes av riksdagen.

*Utskottets
motivering*

Motionärens framställning utgår därifrån, att de sålunda gällande bestämmelserna tillämpas på ett sätt, som står i strid med lagstiftarens mening, och att för undvikande av en sådan icke önskvärd rättstillämpning lagändring vore erforderlig. Utskottet har väl icke av de av motionären anförda rättsfallen och den av lantmäteristyrelsen gjorda närmare utvecklingen av desamma kunnat bilda sig en säker åsikt om praxis å området, men de av motionären framförda synpunkterna hava, oavsett detta, synt utskottet vara av den betydelse, att de böra underkastas en närmare undersökning.

Vad då först angår påståendet i motionen, att skogsanslaget vid de enligt den norrländska ägostyckningslagen verkställda ägostyckningarna blivit alltför knappt tilltaget, och det i anledning därav framställda yrkandet om stadgande, att jämväl stödskog skall tilläggas hemmanslotterna, bör framhållas, att, enligt vad såväl den i motionen åberopade utredningen av landshövdingen J. Widén som ock en av särskilda kommitterade, tillkallade av nationalföreningen mot emigrationen för utredning rörande kolonisationen å bolagsjord i Norrland, uti år 1918 avgivet betänkande offentliggjord undersökning utvisa, efter norrlandslagstiftningens genomförande medelarealen av ägostyckade lotter i Norrland visserligen avsevärt stigit, men att skogsanslagen dock i regel tillmätts mycket knappare än som av norrlandskommittén i dess berörda förslag till ägostyckningslag angivits såsom minimum. Skillnaden torde i någon mån bero på att, som tidigare anförts, norrlandskommitténs mening varit, att tilldelningen av skog skulle ske någorlunda rikligt. Detta synes även vara önskvärt, i den utsträckning som kan finnas tillräddlig med hänsyn till jordägarens obenägenhet att sälja skog och till angelägenheten av att fastigheterna icke alltför mycket fördyras. Huruvida för sagda ändamål erfordras att, såsom motionären önskat, införa fordran på tilldelning av stödskog, anser utskottet dock icke kunna utan närmare undersökning avgöras.

Det vill även synas, som om motionärens påstående att vid verkställda ägostyckningar ej tagits den hänsyn till odlingsmark, som lagstiftningen avsett, utan att anslaget av avrösningsjord utmätts endast efter kravet på husbehovsskog, icke saknade fog. Därest detta skulle bekräftas, lär rättelse i en eller annan form vara erforderlig. Tillvaron av odlingsmark synes nämligen, enär inägojorden till de norrländska jordbruksfastigheterna i allmänhet torde vara allt för liten och väl behöva utökas, vara en viktig

förutsättning för att en ägolott skall kunna utvecklas till önskvärd besuttenhet.

Av den föregående framställningen har framgått, att termen »självständigt jordbruk» infördes i 1905 års proposition i avsikt att ytterligare betona, att ägostyckning ej skulle få ske för åstadkommande av s. k. osjälvständiga jordbruk, d. v. s. egna hem i vidsträcktare mening än bostadslägenheter, eller vad nyssnämnda kommitterade i sitt förslag angående kolonisationen å bolagsjord kalla arbetarjordbruk, och att alltså det senare uteslutandet av ordet »självständigt» sammanhängde med införande av den principen, att undantag ej skulle få ske för enstaka egna hem av något slag, men däremot för alla egnahemssamhällen, även om de bestode av dylika osjälvständiga jordbruk. Meningen med uttrycket »tjänlig till jordbruk» synes alltså icke hava varit, att inägolotter skulle få utläggas, avsedda att utgöra jordbruksfastigheter, men otillräckliga att ens såsom småbruk, d. v. s. med understöd av inkomst av arbete för annans räkning, giva brukaren hans nöd- torftiga bärgning. Därest, såsom motionären antyder, lagens ordalydelse skulle hava tolkats så, som om bildandet av fastigheter av sistnämnda art ej vore uteslutet, torde detta få anses stå i strid med lagstiftningens mening och böra giva anledning till beriktigande.

Motionären synes emellertid med sin framställning i denna punkt syfta längre, då han särskilt understryker, att gällande bestämmelser lämna utrymme till sådana ägostyckningar, varigenom bondehemman berövas ej blott sin stödsfog utan också sin besuttenhet. Det torde ligga i sakens natur, att med de minimikrav på tilldelning av ägor av olika slag, som ägostyckningslagen uppställer, i bästa fall endast en lägre grad av besuttenhet uppstår, med mindre motståndskraft i dåliga tider och mindre produktionsförmåga. Det synes därför icke ur det norrländska jordbrukets synpunkt vara någon vinst, då i stället för gamla, fullt självständiga jordbruk uppstå småbruk med väsentligt mindre bärkraft och utvecklingsmöjligheter. I första hand lär man därför böra se till, att redan stabiliserade jordbruksfastigheter icke tillfogas skada. I överensstämmelse med vad ovan nämnda sakkunniga anfört, håller utskottet före, att lagstiftningens nuvarande fordran, att varje inägolott, som icke är att betrakta såsom eget hem, skall i mån av tillgång förses med åtföljder i skog samt betes- och odlingsmark, i viss mån går utöver vad som kan betecknas som frågans kärnpunkt. Huvudvikten synes icke ligga på att varje inägo-parcell erhåller dylik tilldelning i utmark, utan på att ett hemman icke onödigtvis får söndersplittras med avseende på sin ekonomiska karaktär. Om ett hemman med hänsyn till inägornas storlek samt möjligheten för dess ägare att

hava tillgång till skogsfång, betes- och odlingsmark efter nordsvenska förhållanden är att anse som ett bondejordbruk, synes vid en ägostyckning av detta hemman i regel böra hållas tillsammans vad som erfordras för att hemmanet med odaljorden såsom kärna fortfarande skall hava karaktären av ett bondejordbruk. Minimikravet bör därför vara, att vid varje ägostyckning av fastighet med ett bondejordbruks natur framgår åtminstone en styckad lott, som är så utrustad, att densamma fortfarande kan bilda ett sådant jordbruk.

För vinnande av ett syfte som detta synes emellertid motionärens krav på införande av bestämmelse om att *alla* ägototterna skola vara tjänliga till självständigt jordbruk å ena sidan icke vara tillräckligt men å andra sidan gå allt för långt. Fasthållas berörda krav att efter delning av ett bondehemman åtminstone en av ägototterna skall fortfarande vara fullt tjänlig till bondejordbruk, synes nämligen beträffande den övriga delen av fastigheten större frihet kunna lämnas till utläggande av lotter även med mindre eller ingen skogsareal, varigenom man skulle lämna tillfälle till egenahemsbildning, utan att befintliga jordbruk splittrades, och tillmötesgå kolonisationens krav på fastigheter till billigt pris. Lämpligare än den av motionären föreslagna bestämmelsen synes därför, såsom lantmäteristyrelsen antyder och landshövdingen Widén i sin berörda utredning framhåller, vara en bestämmelse, liknande den av norrlandskommittén ursprungligen föreslagna, att ägostyckningar ej finge ske så, att jordbruket därigenom lede väsentlig skada. Därigenom vunnas även närmare överensstämmelse med den rörande jordavsöndring gällande bestämmelsen att hemmanets jordbruk ej får märkligen försvagas. I detta sammanhang bör även, med anledning av ett yttrande av lantmäteristyrelsen i dess utlåtande, påpekas det förslag till lag om inskränkning för viss tid i rätten att erhålla ägostyckning och verkställa jordavsöndring i södra och mellersta Sverige, vilket såsom bilaga bifogats kungl. propositionen nr 441 vid 1918 års lagtima riksdag, men vilket, enligt vad utskottet erfarit, ej heller kommer att föreläggas denna riksdag till antagande. I detta förslag innehålls bland annat, att ägostyckning ej skulle få så verkställas, att den lede till uppenbart förfång för alstringen av livsmedel inom området för den ostyckade fastigheten, och att varje lott därför, såvitt ske kunde, skulle erhålla andel i fastighetens särskilda ägoslag efter ty för lottens nyttjande för jordbruk prövades nödigt.

Rörande det av motionären slutligen berörda spørsmålet, huruvida och i vad mån nyss anförda princip, att alltid vid ägostyckning *ett* självständigt bondejordbruk bör bevaras, må underkastas jämkning av hänsyn till eg-

nahemsanläggningar, synes tveksamhet kunna råda. Motionären håller före, att principen även i dylika fall skall uppehållas. Nationalföreningens kommitterade däremot anse, att egnahemsintresset bör äga företräde. Klart synes i varje fall vara, att icke större rubbning bör för sådant ändamål ske i befintliga självständiga jordbruk, än som är oundgängligen nödvändigt. I vad mån detta är förhållandet synes vara möjligt att avgöra först efter närmare undersökning av i vilken omfattning dylik splittring av bondejordbruk hittills skett för egnahemsbildningar.

Vid den tidigare behandlingen av hithörande frågor har ofta framhållits, att man genom kravet på tillräckliga skogsanslag ej kunne säkerhet för att de utlagda ägolotterna komme att äga tillfredsställande skogstillgång. Det inträffade nämligen ej sällan, att avverkning av den salutugliga skogen skedde i sådan ordning, att den gjorda skogstilldelningen bleve verkningslös. För att garantera skogstillgångens bevarande åt respektive ägolotter hava föreslagits olika åtgärder, såsom utstämplingstvång eller annan inskränkning i avverkningsfriheten, skogsanslagens ersättande med servitut rörande skogsfång eller deras sammanförande till allmänningsskogar. Det synes vara ändamålsenligt, att denna fråga ånyo upptages till prövning i samband med eventuella ändringar i ägostyckningslagen.

Såsom av det ovan anförda torde kunna slutas, anser sig utskottet icke kunna förorda, att de av motionären föreslagna lagändringarna nu genomföras. Ytterligare skäl härför har varit, att utskottet även beaktat, att utredning för närvarande pågår angående verkningarna av gällande lagstiftning till förekommande av vanhävd av viss jord i Norrland och Dalarne, vilken utredning enligt utskottets antagande torde komma att beröra även de här avhandlade spörsmålen. Vidare har hänsyn tagits också därtill att, enligt vad av det av särskilda kommitterade framlagda förslaget till lag om delning av jord framgår, meningen är, att i denna lag den norrländska särslagsstiftningen angående jorddelning skall ingå. I detta förslag äro bestämmelserna i sagda lagstiftning oförändrade införda, blott med den jämkning, som föranledes av att beträffande det nya institut, avstyckning, vilket är avsett att ersätta ägostyckning och jordavsöndring, bestämmelsen därom, att högst en femtedel av ett hemmans ägovidd får avskiljas, blivit utesluten.

Ehuru sålunda ifrågavarande spörsmål i viss mån redan torde vara under behandling, har utskottet ansett de av motionären framförda synpunkterna vara av det värde, att de böra framföras till Kungl. Maj:t, för att i den mån de kräva kompletterande utredning underkastas sådan samt av Kungl. Maj:t tagas i övervägande, möjligen i samband med det fortsatta arbetet på den nya allmänna jorddelningslagstiftningen.

Utskottet vill slutligen hänvisa till vad som yttrats i utskottets samtidigt härmed avgivna utlåtande nr 26 i ett det nu avhandlade närliggande ämne. Särskilt vill utskottet i anledning av vad i lantmäteristyrelsens ovan återopade uttalande anförts därom, att de av motionären berörda spörsmålen sammanhånga med frågan om beredande på lämpligt sätt samt utan större kostnad och tvingande former av garanti för en ändamålsenlig tillämpning av gällande regler, hänvisa till vad som i nämnda utlåtande anförts rörande ett redan föreliggande förslag angående jorddelningsärendenas överflyttande till särskilda kolonisationsnämnder.

På grund av vad sålunda anförts får utskottet hemställa,

att riksdagen måtte i anledning av förevarande motion, nr 73 i första kammaren, hos Kungl. Maj:t hemställa, det täctes Kungl. Maj:t efter verkställd utredning taga under övervägande lämpligheten av sådan jämkning i den norrländska ägostyckningslagstiftningen, att säkerhet vinnes för att ägottoternas behov av skogsanslag blir tillfredsställande tillgodosett och att splittring av befintliga besuttna bondejordbruk såväl vid utläggning av jordbruksfastigheter så vitt möjligt förhindras som ock vid styckning för egnahemsanläggningar inskränkes så långt utan avsevärd olägenhet är möjligt.

Stockholm den 14 april 1919.

På andra lagutskottets vägnar:

ADOLF DAHL.

Bilaga.

TILL KONUNGEN.

I anledning av en från riksdagens andra lagutskott gjord framställning har lantmäteristyrelsen genom nådigt beslut den 4 innevarande månad anbefallts att avgiva utlåtande över en vid samma framställning fogad, i första kammaren väckt motion, nr 73, med förslag till ändrad lydelse av 3 § i lagen om inskränkning i rätten att erhålla ägostyckning, och får lantmäteristyrelsen i anledning härav i underdånighet anföra följande.

Inledningsvis finner sig styrelsen böra göra en del erinringar rörande de trenne av motionären omförmälda särskilda ärenden, i vilka regeringsrätten enligt motionärens mening på grundval av utlåtanden, som avgivits av styrelsen, stannat i beslut, vilka synts motionären stå i strid med hela norrlandslagstiftningens anda och mening, och framställas dessa erinringar i anslutning till härvid fogade avskrifter *) såväl av Eders Kungl. Maj:ts beslut som styrelsens utlåtanden.

1:o) 2 öres 1 23/64 penningland Floren nr 3 i Ytterhogdals socken.

Marma sågverksaktiebolag var ägare till hela hemmanet och sökande till förrättningen. Alla inägor hade förlagts till inägolotten, och varken under ärendets behandling eller sedermera hade påståtts än mindre visats, att inom skogs-lotten fanns odlingsbar mark av sådan beskaffenhet och med sådant läge, att dess förläggande till inägolotten varit av behovet påkallat eller ur odlingssynpunkt ägnat att göra denna mera tjänlig för jordbruk. Det vill alltså synas, som om den till försäljning avsedda lotten enbart ur jordbrukssynpunkt för framtiden kunde antagas vara lika god som det ostyckade hemmanet.

Mulbetet torde i allmänhet i trakten fritt begagnas å skogsmarken.

Såsom enda skäl för avslag å den gjorda ansökningen om tillstånd till ägostyckning hade framhållits, att den hemmanslott, som var avsedd att erhålla inägojord, enligt styckningsplanen tilldelats så ringa skogsmark, att lotten i fråga icke kunde anses varda tjänlig för jordbruk.

Av handlingarna framgår emellertid, att samma lott tilldelats 21,103 hektar avrösningsjord samt desslikes 9,491 hektar inrösningsjord och 0,35 hektar impediment. Klaganden styrkte med intyg av skogstjänsteman, att inom inägolotten funnos 10,954 träd av tall och gran med diameter 4—18 engelska tum vid

*) Ej här införda.

brösthöjd samt att denna ståndskog motsvarade en kubikmassa av 1,630 kubikmeter med en årlig tillväxt av 41 kubikmeter. Då enligt av lantmäteristyrelsen i ärendet verkställd utredning den årliga virkesåtgången borde beräknas till högst 20 kubikmeter, översteg skogstillgången alltså väsentligt husbehovet. Uti sitt utlåtande i ärendet erinrade lantmäteristyrelsen, att särskilt inom Norrlands skogs-trakter finnes en mängd små hemmanslotter med ståndskog, å vilka emellertid innehavarna med sina familjer ej kunde livnära sig enbart å jordbruket och avkastningen av skogen utan vore för sitt uppehälle hänvisade till biförtjänster, att sådana familjer ofta redde sig bättre än sådana, som enbart ägnade sig åt jordbruket, samt att även lagens bestämmelser om undantag beträffande egnahemsanläggning syntes giva stöd för tillstånd till styckningen.

På grund av vad sålunda anförts och då vid ansökningen fogats efter besiktning å marken av distriktslantmätaren och två gode män avgivet intyg, att den föreslagna inägolotten med hänsyn såväl till inrösningsjordens omfattning som till den myckenhet husbehovsskog, odlings- och mulbetesmark, som föreslagits till lotten, vore tjänlig för jordbruk, samt med hänsyn till vad handlingarna i övrigt innehöller, uttalade styrelsen den mening, att tillstånd till den sökta ägostyckningen ej skäligen bort förvägras.

Eders Kungl. Maj:ts befallningshavande hade uppenbarligen stött sitt beslut om avslag å ett från länets egnahemsnämnd infortrat yttrande. Av detta yttrande liksom av nämndens utlåtande över de underdåniga besvär, som sedermera anfördes, framgår emellertid, att nämnden grundat sitt avstyrkande av tillstånd till styckningen därpå, att *inägolotten i fråga liksom i allmänhet varje dylik fastighet icke kunde vara tjänlig för jordbruk, därest densamma erhöle skog allenast till husbehov.*

2:o) 2 öres 12 penningland Gammelsträng nr sub 5 i Norrbo socken.

Hemmanet ligger inom trakt, som bör räknas till Hälsinglands kustland. Till inägolotten hade förlagts gårdsskiftet, vallskogsskiftet och myrtagsskiftet om tillhoppa 21,598 hektar, därav 6,658 hektar tomt, åker och dylikt, 1,173 hektar äng och odlingsmark, 13,7153 hektar avrösningsjord och 0,051 hektar impediment. Samma lott hade emellertid dessutom tilldelats dels $\frac{1}{3}$ av lägenheten Ollestorpet och lägenheten Klarrödningen nr 1 om tillhoppa 1,106 hektar tomt, åker och dylikt, 1,067 hektar äng och odlingsmark, 5,055 hektar avrösningsjord och 0,061 hektar impediment, dels och hemmansdelens andelar i nybruksjord och skogsanslag till torpet Järnblästen jämte andel i en lägenhet. Inägolotten bestod i föreliggande fall alltså, utom av sistberörda icke utbrutna andelar, av 10,0053 hektar inrösningsjord, 18,7703 hektar avrösningsjord och 0,112 hektar impediment.

Eders Kungl. Maj:ts befallningshavande hade avslagit ansökning om tillstånd till ägostyckning, enär inägolotten icke med hänsyn till den myckenhet husbehovsskog, som tilldelats densamma, kunde anses bliva tjänlig för jordbruk.

I ärendet var upplyst, att skogsmarken å gårdsskiftet var mycket god och å vallskogsskiftet åtminstone medelgod, att dessa båda skiften innehöller den största delen av inägolottens skogsmark, att ståndskogen inom dessa båda skiften var ganska medtagen, men att likväl inom desamma fanns en del vedskog och stängselvirke samt därjämte inom vallskogsskiftet enligt intyg, som åberopats

till stöd för avslag å ansökningen, omkring 100 träd smäckert sågtimmer om 5, 6 och 7 tums *toppar* samt att någon nämnvärd ståndsskog ej fanns inom de båda till sökandeböleget försålda utskogsskiftena, som innehöllo endast skogsmark.

Vidare inhämtas av handlingarna, att inägolotten innehöll till skogsbörd duglig mark av den omfattning som kommunalnämnden i socknen tidigare ansett erforderlig för produktion av nödigt husbehovsvirke till ägolott, som skulle anses tjänlig för jordbruk, att ägostyckningen enhälligt tillstyrks av kommunalnämnden och distriktslantmätaren Hellegren, som nyligen därför verkställt laga skifte å byns inägor och hemskog, samt att intyg förelåg av två inom socknen boende gode män jämte jordbrukskonsulenten om inägolottens lämplighet för jordbruk.

På grund härav ansåg lantmäteristyrelsen, att det borde i ärendet anses behörigen utrett, att den ifrågasatta ägostyckningen instämde med bestämmelserna i 3 § i 1909 års lag om inskränkning i rätten att erhålla ägostyckning.

Ett avslag däremot, framhöll styrelsen, komme i strid med den elasticitet, som särskilt riksdagens lagutskott velat giva åt bestämmelserna i fråga och som innebure, att tillstånd till ägostyckning lagligen finge meddelas även i fall, då inägolotts hela behov av virke icke kunde omedelbart fyllas från den lotten tilldelade skogsmark.

De omständigheter, som i detta fall särskilt påverkade utgången, synas hava varit de försålda skogsskiftenas belägenhet och brist på skogsbestånd. Dessa omständigheter synas giva stöd åt den mening, att inägolotten ur odlings- och jordbrukssynpunkt kan anses lika god som den ostyckade hemmansdelen samt att föga stode åtminstone för en lång framtid att vinna genom att påfordra ytterligare tilldelning av skogsmark till inägolotten.

3:o) 13/64 mantal Byom nr 2 litt. Cb i Lits socken.

Den trakt, där nämnda by är belägen, torde böra räknas till Jämtlands bättre odlingstrakter.

Uti ifrågavarande fall innebar planen, att hemmanets huvudsakliga inägor, som funnos dels inom gårds- och hemskogsskiftet och dels inom det omkring $\frac{1}{2}$ kilometer därifrån belägna Lusmyrskiftet, numera benämnt Hästhagen, skulle uppdelas i tvenne lotter, av vilka en betecknad litt. Cba skulle erhålla en areal av 18,12 hektar, därav 2,23 hektar inägor och 15,89 hektar övrig mark, samt en betecknad litt. Cbb en areal av 16,98 hektar, därav 2,18 hektar inägojord och 14,82 hektar övrig mark. Enligt den närmare utredning lantmäteristyrelsen verkställde i ärendet torde av litt. Cba tilldelade områden 2,23 hektar vara åker, omkring 4,39 hektar vara äng, 2,5 hektar odlingsmark samt 9 hektar vara skogsmark, samt av litt. Cbb tilldelade områden 2,18 hektar vara åker, 4,32 hektar äng, 2,5 hektar odlingsmark och 8 hektar skogsmark.

Den areal, som angivits sasom odlingsmark, torde åtminstone delvis vara skogbeväxt. Härjämte hade lantmäteristyrelsen antecknat, att av skifteshandlingarna framginge, att skogsmarken inom området för ifrågavarande lotter vore godartad och växtlig samt vid laga skiftet i medeltal åsatts grad 19, under det medelgraden för skogsmarken inom skogsloten vore omkring 41. (Seriegradering har använts.)

Ansökningen om tillstånd till ägostyckning hade avslagits av Eders Kungl. Maj:ts befallningshavande, enär lotterna litt. Cba och Cbb, vilka vore avsedda

att erhålla inägojord, med avseende å den ringa myckenhet av husbehovsskog, som lagts till desamma, icke kunde anses varda tjänliga för jordbruk.

Detta beslut syntes vara stött på yttrande av länets egnahemsnämnd, som avstyrkt ansökningen, emedan skogsanslaget till inägolotterna vore för ringa för att dessa lotter skulle bliva tjänliga till *självständiga* jordbruksfastigheter.

Emellertid var styrkt, att inom litt. Cba fanns 7,386 träd och inom litt. Cbb 6,471 träd, flertalet av 6—12 tums diameter vid brösthöjd i mycket jämna bestånd av tall och gran, motsvarande respektive 1,289 och 996 kubikmeter, varjämte bifogats intyg av två skiftesgodemän, att inom ifrågavarande ägolotter funnes med hänsyn till inägojordens omfattning tillräcklig husbehovsskog, odlings- och mulbetesmark för att de skulle bliva tjänliga till jordbruk. Ovan angivna virkesmassor motsvara enligt gängse beräkningssätt en årlig tillväxt av respektive 21,5 och 16,6 kubikmeter. Slutligen var genom särskilt intyg i ärendet styrkt, att skogsmarken inom inägolotterna var av mycket växtlig typ och att på grund härav och då tillgång fanns på odlings- och mulbetesmark samma lotter syntes synnerligen väl anpassade för drivande av *självständigt* jordbruk.

Uti underdånigt utlåtande i ärendet hade länets egnahemsnämnd framhållit, att den omständigheten, att inom en liten areal funnes mera än normalt virkesbehov, ej borde föranleda till minskning i fordringarna i fråga om avrösningsjordens areal, då borgen ej fanns därför, att den förefintliga ståndslogen komme de nya hemmanslotterna till godo. Emellertid ansåg lantmäteristyrelsen, att denna erinran ej borde inverka på ärendets prövning, då någon nämnvärd risk ej syntes förefinnas för att skogstillgången skulle undandragas blivande ägare av lotterna i fråga. Att så ej heller skett torde man kunna antaga, då i motsatt fall motionären säkerligen bragt sådant till kännedom.

I föreliggande fall bör särskilt uppmärksammas den ringa areal till åker odlad jord, som fanns å hemmanet, samt att någon invändning mot styckningen knappast ens från egnahemsnämnden varit att motse, därest de båda inägolotterna föreslagits till utstyckning såsom en lott. Därest så skett, hade emellertid hinder ej mött att omedelbart efter ägostyckningen genom klyvning dela inägolotten icke allenast i två utan i snart sagt huru många delar vederbörande önskat. Att i förevarande fall två inägolotter skapats torde bero på att tvenne åbor funnits på hemmanet. I övrigt får man antaga, att i detta liksom i andra fall köparens och säljares ekonomiska förhållanden utövat huvudsakligt inflytande. Lantmäteristyrelsen stannade i föreliggande fall vid den mening, att det begärda tillståndet icke skäligen bort förvägras.

Den redogörelse, som sålunda lämnats för ovan omförmälda ärenden, torde vara ägnad att ställa dem i en väsentligt annan dager än som kan avvinnas föreliggande motion.

Uti denna framhåller emellertid motionären, att 1909 års lag om inskränkning i rätten att erhålla ägostyckning avveke från den för norrlandslagstiftningen i övrigt ledande principen, att jordbruket i de nordliga trakterna av vårt land behövde ett kraftigt stöd i skogen, vilket förhållande givit upphov till förbudet för bolag och föreningar att förvärva mark under sådana förhållanden, att icke för respektive hemman återstode stödskog till viss minimiareal för mantal. Enligt

förstberörda lag vore det däremot endast fråga om att tillförsäkra hemmanen husbehovsskog enligt i lagen angivna mycket allmänna grunder. Anledningen till denna åtskillnad uppgives riktigt av motionären enligt norrlandskommitténs eget uttalande bero på syftet, som vad angår förbudslagen vore att resa hinder mot att bondejorden överginge i bolagshand, under det man med inskränkningen i rätten att erhålla ägostyckning samt arrende- och vanhävdslagarna förväntat den verkän, att bolagshemmanens inägojor dar skulle återföras i bondeklassens ägo, och för att ytterligare befrämja detta syfte hade man enligt motionärens uppgift frångått kommitténs förslag om fastställande av vissa minimiarealer för områdestilldelningen av husbehovsskog.

Redan på grund av vad motionären sålunda själv återgivit av förarbetena till och innebörden i 1909 års lag torde vara fullt tydligt, att egnahemsnämndens i Jämtland avstyrkande av tillstånd till styckning i ovan under 1:0) omförmälda ärende på den grund, att inägolotten uti fallet i fråga liksom i allmänhet varje dylik fastighet icke vore tjänlig för jordbruk, därest densamma erhöile skog allenast till husbehov, saknade stöd i lag samt att såväl Eders Kungl. Maj:t vid utövande av Eders Kungl. Maj:t tillkommande högsta dömande myndighet i ärenden av ifrågavarande slag som lantmäteristyrelsen förfarit i full överensstämmelse med gällande lag, då de tagit avstånd från nämndens ovan omförmälda och, enligt vad i motionen upplyses, upprepade gånger förfäktade mening. Motionären har alltså själv dragit försorg om att bringa i riktig dager sina uttalanden, att ägostyckningslagen tillämpades på ett sätt, som stode i strid med hela Norrlandslagstiftningens anda och mening, och att för brytande av rådande praxis en lagändring vore erforderlig, som för myndigheterna icke blott framhölle nödvändigheten av att de jordbruk, som för att med ekonomisk fördel kunna bedrivas behövde stöd i skogen, ej berövades detta ävensom att hemmanen ej beskures de utvecklingsmöjligheter, som tillgången på odlingsmark innebure, utan jämväl förebyggde, att bestämmelserna om styckning för egnahemsanläggningar vantolkades på sätt som hittills skett.

Vad härefter angår behovet av stödskog, är det givet, att de områden, där detsamma för jordbrukets del i det särskilda fallet kan anses vara av större betydelse, med kommunikationsväsendets, jordbrukets och industriens utveckling blir allt mera begränsat. I avseende å denna fråga har man emellertid att taga hänsyn jämväl till de resurser i ekonomiskt avseende, som kan stå köparen till buds, eller till möjligheten över huvud taget att anskaffa köpare. Med skogsprodukternas ökade värde tilltvinga sig dessa förhållanden allt mer beaktande. Det tillägg om stödskog, som av motionären föreslagits i lagtexten, torde för övrigt göra denna ännu mer svårtolkad än hittills.

Beträffande särskilt påståendet att bestämmelserna om styckning för egnahemsanläggningar vantolkats, kan lantmäteristyrelsen ej finna, att så skett i något av ovan omförmälda fall, och styrelsen har sig ej heller bekant att så i någon avsevärd mån eljest förekommit.

I anledning av motionärens förslag om införande av bestämmningen »självästandigt» till begreppet »jordbruk» synes vara av intresse erinra, att nämnda bestämning var upptagen uti Eders Kungl. Maj:ts proposition till 1905 års riksdag angående provisorisk lagstiftning på förevarande område, men att densamma

uteslöt i anledning av ett förslag till ändring i propositionen, som motionsvis framförts av herr C. A. Lindhagen m. fl.

Till andra stycket av lagtexten har motionären föreslagit det tillägg, att styckning, som där avses, må äga rum »där styckningen kan ske utan äventyrande av stamhemmanets bestånd eller utveckling till framtida besuttenhet».

I avseende härå förtjänar att uppmärksammas några uttalanden från ovanberörda motion. Där framhålles, att något absolut besuttenhetsbegrepp hade norrlandskommittén ej avsett att framkomma med, samt vidare att mången gång hela inägojorden kunde vara så obetydlig, att tvekan kunde uppstå om den lämpade sig för »självständigt» jordbruk, och ännu oftare kunde detta bliva händelsen med de olika delar, vari ett hemman styckades för att fördelas mellan en jordbrukares barn.

Lantmäteristyrelsen har funnit föreliggande motion ägnad att bibringa en skev och delvis oriktig samt framför allt ensidig uppfattning av ifrågavarande ämne, och styrelsen kan på grund härav och med anledning av vad ovan anförts givetvis icke giva sitt understöd åt densamma. I ett avseende synes motionen i fråga emellertid värd beaktande. Det synes nämligen ligga nära till hands, att ifrågavarande lagstiftning, som tillkommit i syfte att återföra bolagens inägojord med nödig skog i bondeklassens ägo, vid dess tillämpning beträffande annan jorddelning kan verka på sätt, som icke i alla avseenden kan anses lyckligt. Det synes lantmäteristyrelsen därför icke uteslutet, att en undersökning i denna del kan bli av betydelse. Emellertid torde i samband därmed jämväl böra tagas under överbäggande, huruvida icke den erfarenhet, som vunnits vid tillämpningen av ifrågavarande lag och som kan vara av annat slag än motionären velat göra gällande, bör beaktas och möjligen föranleda modifikationer i lagen. Därest motionärens uppgift är riktig, att bolagen i stort sett redan styckat de hemman, vilkas jordbruk de haft för avsikt att avhända sig, och lagen i fråga beträffande bolagens fastigheter till väsentlig del därför fyllt sin uppgift, torde vara givet, att större möjligheter finnas för ett mera allsidigt bedömande och reglerande av ifrågavarande förhållanden. Särskilt torde böra komma under överbäggande, huruvida icke lagen kan givas sådant innehåll, att densamma i större utsträckning än den gällande öppnar möjlighet att taga hänsyn till förhållandena i det särskilda fallet. I denna del synes norrlandskommitténs ursprungliga förslag, som innehöll förbud mot att hemmans inägojord vid ägostyckning lades till olika lotter på sådant sätt, att hemmanets jordbruk därigenom lede väsentlig skada, kunna bereda vissa fördelar.

Nu berörda spörsmål sammanhänger emellertid givetvis intimt med frågan om beredande på lämpligt sätt samt utan större kostnad och tyngande former av garanti för en ändamålsenlig tillämpning. Erfarenheten ådagalägger, att nu gällande ordning är otillfredsställande. Att såsom i ärenden av ifrågavarande slag nu förekommer intyg ställes mot intyg är givetvis icke lämpligt. Den nu stadgade ordningen föranleder två förrättningar med därav föranledda ofta betydande kostnadsökning och tidsutdräkt. Förslagen uppgöras visserligen vanligen av lantmätare, men detta sker utan förordnande och arbetet är icke att anse såsom tjänstesak. Lantmätarna hava därför i fråga om dessa förslag icke den ställning, som är önskvärd för att ej säga nödvändig för ett tillfredsställande resultat.

Detta förhållande jämte Konungens befallningshavandes befattning med dessa ärenden har föranlett, att lantmäteristyrelsen ansett sig förhindrad att meddela några anvisningar.

På dagordningen står emellertid fråga om lagstiftningsåtgärder angående inskränkning i rätten att ägostycka jord även inom de delar av landet, där 1909 års lag ej gäller, och torde åtskilliga skäl kunna anföras för frågans upptagande i ett sammanhang för hela riket.

Det torde för övrigt kunna ifrågasättas, huruvida icke en undersökning bör åvägabringas om begränsning i fråga om jorddelningen i allmänhet i vårt land och reglering samtidigt sökas beträffande alla förekommande jorddelningsformer, så att icke vad som vinnes med ett institut kan raseras med ett annat.

I övrigt finner sig styrelsen böra hänvisa till sitt yttrande denna dag rörande motionen nr 242 i andra kammaren angående större frihet i fråga om avsöndring av inägor särskilt i Kopparbergs län. *)

Till ytterligare upplysning rörande ägostyckningsförhållandena vad angår Norrland tillåter sig lantmäteristyrelsen hänvisa, förutom till den av motionären omnämnda av landshövdingen m. m. Johan Widén år 1913 på uppdrag av chefen för Eders Kungl. Maj:ts justitiedepartement slutförda undersökning rörande tillämpningen och verkningarna av de norrländska ägostyckningslagarna, till liknande undersökning av 1911 års egnahemsakkunniga, betänkande år 1914, till den undersökning som återfinnes å sid. 248—252 i »Norrlands jordbruk» av Paul Hellström samt till det yttrande och förslag rörande kolonisationen å bodelagsjord i Norrland, som år 1918 avgivits till centralstyrelsen för nationalföreningen mot emigrationen av särskilda kommitterade, bland andra landshövdingen Widén och t. f. landshövdingen N. G. Ringstrand. Särskilt synas sid. 39—51 i sistberörda utredning vara förtjänta av beaktande.

Remissakten återställes.

Underdånigst

H. Rhodin.

Alfred Eriksson.

Joh. Hamrin.
Föredragande.

Stockholm den 18 februari 1919.

*) Se bilaga till utskottets utlåtande nr 26.